

Ατομικές διαφορές στη σύναψη δεσμού κατά την ενήλικη ζωή και σεξουαλικότητα

Άννα Θεμελή¹ & Παναγιώτης Κορδούτης²
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Περίληψη

Οι Hazan & Shaver έχουν παραλληλίσει τη σύναψη ερωτικής σχέσης με τη διαδικασία σύναψης δεσμού όπως την εννοεί η Θεωρία του Δεσμού κατά J. Bowlby και M. Ainsworth. Σύμφωνα με τους Hazan & Shaver, στην ενήλικη ερωτική σχέση έχουμε την ολοκλήρωση τριών συστημάτων συμπεριφοράς: της συμπεριφοράς σύναψης δεσμού, της συμπεριφοράς παροχής φροντίδας ή φροντίδας και της σεξουαλικής συμπεριφοράς ή σεξουαλικότητας. Μέχρι τούδε, έχει κυρίως μελετηθεί η συμπεριφορά δεσμού στις ερωτικές σχέσεις. Σχετικά πρόσφατα έχει αρχίσει να εξετάζεται και η συμπεριφορά φροντίδας αλλά είναι λίγες οι έρευνες που έχουν γίνει για τη σεξουαλική συμπεριφορά, υπό το πρίσμα της Θεωρίας του Δεσμού. Η παρούσα βραχεία ανασκόπηση εστιάζει στη σχέση μεταξύ σύναψης δεσμού και σεξουαλικότητας ενδιαφερόμενη περισσότερο να αποσπάσει το ενδιαφέρον παρά να εξαντλήσει τις σχετικές υποστηρικτικές έρευνες. Ειδικότερα, εξετάζει τις συνέπειες που είναι δυνατόν να έχει το ατομικό ύφος σύναψης δεσμού στη σεξουαλική συμπεριφορά. Παρουσιάζονται σύντομα τα βασικά σημεία της Θεωρίας του Δεσμού και της διαμόρφωσής της ως θεωρίας για τη στενή διαπροσωπική σχέση. Ακολουθεί η παρουσίαση ορισμένων από τις πιο βασικές εμπειρικές έρευνες οι οποίες συσχετίζουν τις ατομικές διαφορές κατά την σύναψη δεσμού (ύφος σύναψης δεσμού) με τη σεξουαλικότητα. Οι έρευνες υπαινίσσονται ότι άτομα των οποίων το ύφος σύναψης δεσμού χαρακτηρίζε-

²Διεύθυνση: Τμήμα Ψυχολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Τηλ. και φαξ. 2105698119

E-mail: pkord@otenet.gr

ται από υψηλό άγχος, ενδέχεται να επιδιώκουν, δια της σεξουαλικής τους συμπεριφοράς, την επίτευξη εγγύτητας προς τον άλλον («οικειότητα») αλλά και την απολαβή - παροχή φροντίδας. Επίσης, τα εν λόγω άτομα, είναι πιο πιθανό να αποκτούν ή να εναλλάσσουν περισσότερους συντρόφους στην διάρκεια της ζωής τους, να αρχίζουν τις σεξουαλικές τους σχέσεις πρόωμα, να εκδηλώνουν απιστία και να εμπλέκονται σε πιο πολλές συμπεριφορές υψηλού κινδύνου. Αντίθετα, τα άτομα με ύψος σύναψης δεσμού χαρακτηριζόμενο από υψηλή αποφυγή, είναι πολύ λιγότερο πιθανό να επιδιώκουν δια της σεξουαλικής τους συμπεριφοράς την εγγύτητα. Πιθανότερο είναι να επιδιώκουν μian αίσθηση επιτεύγματος και αποδοχής από την κοινωνική τους ομάδα. Ακόμη ενώ ενδέχεται να έχουν πιο ελευθεριάζουσες στάσεις απέναντι στο σεξ, δείχνουν λιγότερες συμπεριφορές υψηλού κινδύνου και θετικότερη στάση προς τις προφυλάξεις.

Λέξεις κλειδιά: Θεωρία Δεσμού, Ύψος Σύναψης Δεσμού, Στενή Διαπροσωπική Σχέση, Σεξουαλικότητα, ριψοκίνδυνες σεξουαλικές συμπεριφορές

Η σεξουαλικότητα μπορεί να προσεγγισθεί από διάφορες επιστημονικές οπτικές. Είναι φυσική, βιολογική λειτουργία αλλά και κοινωνικό-πολιτισμικό φαινόμενο με ιστορικές, ψυχολογικές και ηθικές διαστάσεις. Πρόκειται για σύνθετη έννοια που υπόκειται σε πολλαπλά επίπεδα ανάλυσης. Η Θεωρία του Δεσμού εισάγει μια σημαντική οπτική, η οποία συνεισφέρει στην ανάλυση ορισμένων μόνον επιπέδων κατανόησης της σεξουαλικότητας. Άλλωστε, παρά το ότι η θεωρία αυτή έχει ευρύτατα υιοθετηθεί στη μελέτη των στενών διαπροσωπικών σχέσεων στην ενήλικη ζωή, σχετικά πρόσφατα έχει αρχίσει να χρησιμοποιείται για τη μελέτη της σεξουαλικότητας, η οποία εν τούτοις αποτελεί βασική διάσταση στις ερωτικές σχέσεις των ενηλίκων. Βασικό χαρακτηριστικό της θεωρίας είναι ότι συνδέει τις παρελθούσες διαπροσωπικές εμπειρίες του ατόμου με τις εμπειρίες περί το σχετιζοσθαι στην ενήλικη ζωή. Με τον τρόπο αυτό μας δίνει τη δυνατότητα «εξήγησης» ατομικών διαφορών ως προς το σχετιζοσθαι γενικά και ενδεχομένως ως προς την σεξουαλικότητα. Η εξηγητική της δύναμη την καθιστά κανονιστική θεωρία, ενώ, το δίχως άλλο,

ελλοχεύει ο κίνδυνος της παραμορφωτικά αυτιοκρατικής (ντετερμινιστικής) της ανάγνωσης εις τρόπον ώστε τα παρελθόντα φαινόμενα των σχέσεων να εξηγούν τα παρόντα. Η Θεωρία όμως του Δεσμού ενώ έχει αυτιοκρατικό χαρακτήρα δεν ισχυρίζεται ότι υφίσταται αντιστοιχία, μία-προς-μία, παρελθουσών και σύγχρονων συμπεριφορών, παρ' όλο που ο επιπόλαιος αναγνώστης της μπορεί εύκολα να αποκτήσει την εντύπωση αυτή.

Η Θεωρία του Δεσμού

Τη Θεωρία του Δεσμού εισήγαγε ο John Bowlby στα τέλη της δεκαετίας του '50, αρχές '60. Το εννοιολογικό πλαίσιο που σήμερα περιγράφουμε ως Θεωρία Δεσμού, αποτελεί ουσιαστικά προϊόν σύνθεσης των εργασιών του Bowlby και της Mary Ainsworth (Bretherton, 1991). Οι βασικές προτάσεις της θεωρίας αφορούν την κατανόηση της έντονης τάσης των ανθρώπων να δημιουργούν ισχυρούς συναισθηματικούς δεσμούς με συγκεκριμένα άτομα αλλά και την ποικιλόμορφη συναισθηματική δυσφορία που απορρέει από αποχωρισμό και απώλεια, όπως, επί παραδείγματι, το άγχος, ο θυμός, η κατάθλιψη και η συναισθηματική αποδέσμευση. Οι ρίζες της θεωρίας ανάγονται στην ηθολογία, στη θεωρία των συστημάτων, στη γνωστική ψυχολογία και στην ψυχαναλυτική θεωρία, ειδικά δε στις θεωρίες των σχέσεων αντικειμένου (ή «αντικειμενοτρόπων σχέσεων» κατ' άλλη ορολογία) (Vaughn & Bost, 1999).

Το Σύστημα Σύναψης Δεσμού

Βασική εξηγητική αρχή του μοντέλου του Bowlby είναι ότι ο άνθρωπος φέρει τη βιολογική προδιάθεση να συνάπτει σχέσεις με άτομα που του παρέχουν φροντίδα. Επειδή δε ανήκει στα είδη που κατά την γέννησή του και για αρκετό διάστημα μετά απ' αυτήν, είναι ανίκανος να επιβιώσει από μόνος του (ως άτομο), χρειάζεται έναν ενήλικα για να του προσφέρει προστασία και φροντίδα, έναν ενήλικα που θα είναι στη διάθεσή του. Έτσι, συνεπεία φυσικής επιλογής, τα βρέφη αναπτύσσουν συμπεριφορές που αποσκοπούν στη διατήρηση της εγγύτητας με το άτομο που τους παρέχει φροντίδα και προστα-

σία (Gullestand, 2001). Ο τελικός στόχος του αναπτυσσόμενου αυτού συμπεριφορικού συστήματος βρέφους-κύριου φροντιστή, δηλαδή του Συστήματος Σύναψης Δεσμού, είναι η προστασία από τα αρπακτικά ζώα.

Το Σύστημα Σύναψης Δεσμού δεν είναι παρά ένα από τα διάφορα συμπεριφορικά πρότυπα, τα οποία παράγει η Εξέλιξη με στόχο την προαγωγή της επιβίωσης και αναπαραγωγή του είδους. Ένα συμπεριφορικό πρότυπο αποτελείται από σειρά συμπεριφορών (σύστημα), που αν και έχουν την ίδια λειτουργία, μπορεί να διαφέρουν μεταξύ τους (π.χ. χαμόγελο, κλάμα, προσέγγιση, προσκόλληση). Από μία άποψη, το συμπεριφορικό σύστημα ομοιάζει με άλλα φυσιολογικά συστήματα του οργανισμού, όπως για παράδειγμα τα ρυθμίζοντα τη θερμοκρασία ή τη πίεση του σώματος. Οποιαδήποτε πραγματική ή αντιλαμβανόμενη απόκλιση από τον στόχο του συστήματος, που είναι η διατήρηση εγγύτητας με το πρόσωπο δεσμού -το οποίο, σημειωτέον, δεν ταυτίζεται απαραίτητα με την βιολογική μητέρα αλλά με το (όποιο) κύριο πρόσωπο φροντίδας-, προκαλεί άγχος και εκλύει συμπεριφορές στοχεύουσες στην αποκατάσταση της εγγύτητας. Ο απαιτούμενος βαθμός εγγύτητας, ώστε να μην προκαλείται άγχος, εξαρτάται από ποικίλους ενδογενείς ή εξωγενείς παράγοντες, οι οποίοι σχετίζονται με την ηλικία του παιδιού, την φυσική, τη συναισθηματική του κατάσταση, αλλά και την ύπαρξη απειλής ή κινδύνου στο περιβάλλον. Στόχος του παιδιού δεν είναι απλά η διατήρηση εγγύτητας με το πρόσωπο δεσμού αλλά η επίτευξη μια συναισθηματικής κατάστασης: «της συναισθησης ασφάλειας» (Bowlby, 1979).

Το Σύστημα Σύναψης Δεσμού αλληλεπιδρά με άλλα συστήματα συμπεριφοράς, όπως η εξερεύνηση, η παροχή φροντίδας, ο φόβος, η σεξουαλική συνεύρεση. Κατά την περίοδο της βρεφικής και παιδικής ηλικίας, πάντως, το Σύστημα Δεσμού προεξάρχει έναντι των άλλων, εφόσον ακόμη και η λήψη τροφής ή η μάθηση, δεν έχουν και τόση σημασία αν δεν έχει εξασφαλιστεί η βασική προϋπόθεση της προστασίας από τα αρπακτικά ζώα. Όσο το παιδί αισθάνεται ασφάλεια, το σύστημα βρίσκεται εν ηρεμία, αφήνοντας άλλα συστήματα να ενεργοποιηθούν, ειδικά μάλιστα το σύστημα της εξερεύνησης. Παρ' όλ' αυτά, το παιδί ελέγχει περιοδικά αν το πρόσωπο δεσμού είναι διαθέ-

σιμο, πράγμα που υποδηλώνει ότι το Σύστημα Σύναψης Δεσμού δεν περιπίπτει ουδέποτε σε πλήρη αδράνεια. Εκτός αυτού, θα μπορούσε μάλιστα να πει κανείς, ότι σημασία δεν έχει απλώς η απλή διαπίστωση της παρουσίας του προσώπου, αλλά η πεποίθηση του παιδιού ότι οπότεν το χρειαστεί θα είναι διαθέσιμο (Cassidy, 1999).

Ο Bowlby παρατηρώντας τις αντιδράσεις των παιδιών στον αποχωρισμό από τα πρόσωπα δεσμού, κατέληξε ότι υπάρχει ομοιογένεια συναισθηματικών αντιδράσεων, η οποία ακολουθεί συγκεκριμένη και προβλέψιμη σειρά. Η πρώτη αντίδραση είναι η διαμαρτυρία, που περιλαμβάνει το κλάμα, το ενεργητικό ψάξιμο και την αντίσταση στις προσπάθειες άλλων προσώπων να τα ανακουφίσουν για τον αποχωρισμό. Η δεύτερη είναι η απελπισία, που χαρακτηρίζεται από παθητικότητα και λύπη. Τελευταία εμφανίζεται η συναισθηματική αποδέσμευση.

Οι αντιδράσεις αυτές είναι ιδιαίτερα προσαρμοστικές. Αρχικά, η αναστάτωση και το άγχος μπορεί να επαναφέρουν το πρόσωπο δεσμού κοντά. Όταν όμως δεν υπάρχει ελπίδα αποκατάστασης της εγγύτητας, η παρατεινόμενη εκδήλωση διαμαρτυρίας όχι μόνο ενέχει τον κίνδυνο της προσέλκυσης των αρπακτικών αλλά εξαντλεί και το παιδί. Έτσι η απελπισία και η παθητική στάση, το κρατά ήσυχο επιτρέποντάς του να αναρρώσει, ενώ η συναισθηματική αποδέσμευση του επιτρέπει να επανέλθει στις συνηθισμένες του δραστηριότητες, πιθανώς δε και στην αναζήτηση άλλου προσώπου φροντίδας.

Επίδραση της σχέσης δεσμού στις ερωτικές σχέσεις της ενήλικης ζωής:

Εσωτερικά Ενεργά Πρότυπα του Σχετιζοσθαι

Οι επαναλαμβανόμενες αλληλεπιδράσεις με το πρόσωπο δεσμού, δημιουργούν για τα παιδιά τη βάση χάρη στην οποία μαθαίνουν τι να περιμένουν από το πρόσωπο αυτό και πως να προσαρμόζουν τη συμπεριφορά τους ανάλογα. Αυτές οι προσδοκίες διαμορφώνουν πλαίσιο νοητικών αναπαραστάσεων, εσωτερικών ενεργών προτύπων, τα οποία χρησιμοποιούνται για να προβλέψουν τη διαθεσιμότητα και ανταπόκριση του προσώπου δεσμού. Περιλαμβάνουν *πρότυπα σχετιζοσθαι*

μεταξύ του εαυτού και του προσώπου δεσμού, βασισμένα στην κοινή ιστορία της σχέσης τους. Η λειτουργία τους είναι να ρυθμίζουν, να ερμηνεύουν, να προβλέπουν τη συμπεριφορά, τις σκέψεις, τα συναισθήματα που έχουν να κάνουν με το δεσμό τους. Δύο είναι οι κύριες μεταβλητές που παίζουν βασικό ρόλο στη διαμόρφωση των προτύπων ή γενικευμένων προσδοκιών για το σχετιζομαι: α) αν ο «άλλος» είναι πρόσωπο που ανταποκρίνεται στις εκκλήσεις για υποστήριξη και βοήθεια και β) αν ο εαυτός είναι πρόσωπο που «οι άλλου» και ειδικά το πρόσωπο δεσμού, αξίζει της ανταπόκρισης και υποστήριξής τους. Αν και λογικά οι δύο αυτές μεταβλητές είναι ανεξάρτητες, στην πράξη (αλλά ίσως και ψυχολογικά) αλληλοσχετίζονται και αλληλοεπιβεβαιώνονται (Bretherton, 1999).

Οι γενικευμένες λοιπόν προσδοκίες, τα πρότυπα του σχετιζομαι, που στηρίζονται στις προσπάθειες του παιδιού να εξασφαλίσει ανακούφιση και ασφάλεια και διαμορφώνονται πολύ ενωρίς στη ζωή του, θεωρείται ότι ασκούν κάποιας μορφής επίδραση σε όλο του το βίο, αν και, εκτιμάται ότι αναπροσαρμόζονται αποκρινόμενες σε καινούργιες διαπροσωπικές εμπειρίες. Θέμα αιχμής για τη γραμματεία της Θεωρίας του Δεσμού είναι αν οι νοητικές αυτές κατασκευές έχουν συνέχεια και εάν, κατά πόσον, και με ποιόν τρόπο, επιδρούν στις ενήλικες σχέσεις. Μεταξύ των λόγων που συνηγορούν υπέρ της συνέχειάς είναι φαινόμενα, που είναι γενικότερα γνωστά από την γνωστική κοινωνική ψυχολογία (Fiske & Taylor, 1991): πρώτον, η τάση των ατόμων να επιλέγουν περιβάλλοντα σύμφωνα με τις πεποιθήσεις τους που έχουν για τον εαυτό τους και τους άλλους, (π.χ. μέσω των επαγγελματικών επιλογών, των φίλων ή συντρόφων)· δεύτερον, η τάση των νοητικών κατασκευών αυτού του είδους (γνωστικών κοινωνικών σχημάτων) αλλά πιθανότατα και των εσωτερικών προτύπων για το σχετιζομαι, να αυτοδιαϊωνίζονται μέσω γνωστικών προκαταλήψεων κατά την επεξεργασία πληροφοριών· τρίτον, ο μη συνειδητός χαρακτήρας τους, με συνέπεια πολλές συμπεριφορές να συμβαίνουν «αυτόματα»· τέταρτον, ο αυτοεκπληρούμενος χαρακτήρας τους, που αυξάνει την πιθανότητα να αποσπάσει το άτομο από τους άλλους τις αντιδράσεις που περιμένει και ίσως πιο πολύ φοβάται.

Παρ' όλα ταύτα, ο όρος «ενεργά» πρότυπα, υπογραμμίζει ότι πρόκειται για ενεργητικές κατασκευές που μπορούν να τροποποιηθούν με βάση νέες εμπειρίες. Ειδικά οι σημαντικές μεταβατικές περιόδους της ζωής του ατόμου, όπως ο γάμος, η απόκτηση παιδιών, το διαζύγιο, ο θάνατος αλλά και τα λεγόμενα «γεγονότα ζωής» γενικότερα, είναι δυνατόν να προάγουν σημαντικές αλλαγές στα περιεχόμενα των προτύπων. Επίσης, η εκ νέου θεώρηση και κατανόηση περασμένων εμπειριών (π.χ. μέσω ψυχοθεραπείας) μπορεί να συμβάλλει στην επανεξέταση τους και αλλαγή τους. Πραγματική αλλαγή, ωστόσο, είναι πιο πιθανή όταν η επανεξέταση και η καινούργια πρόσληψη της παλαιάς εμπειρίας, συνδυάζονται με νέες εμπειρίες και συγκεκριμένα με πραγματικές και συμβατές προς την καινούργια πρόσληψη πράξεις στις νέες σχέσεις του ατόμου (Feeney & Noller, 1996).

Ατομικές διαφορές: Ύψος Σύναψης Δεσμού. Έχει διαπιστωθεί εμπειρικά ότι τρεις κύριοι τρόποι σύναψης δεσμού διαμορφώνονται ανάλογα με τη νοερή απόκριση που δίνει το παιδί στην ερώτηση, «θα είναι το πρόσωπο δεσμού διαθέσιμο, θα ανταποκριθεί όταν το χρειαστώ», και τις προσδοκίες που αναπτύσσει (*εσωτερικά πρότυπα του σχετίζεσθαι*). Όταν το πρόσωπο δεσμού είναι επαρκώς ευαίσθητο και ανταποκρίνεται στις ανάγκες του, το παιδί διαμορφώνει ασφαλές ύψος δεσμού, που χαρακτηρίζεται από αυτοπεποίθηση για την ικανότητα του και την προσωπική του αξία (θετικό πρότυπο εαυτού) και την πεποίθηση ότι «ο άλλος» είναι διαθέσιμος και αξιόπιστος (θετικό πρότυπο για τον άλλο). Εάν το πρόσωπο δεσμού είναι ασυνεπές και αναξιόπιστο ως προς τον τρόπο που ανταποκρίνεται, το παιδί ενδέχεται να δείχνει υπερευαίσθησία προς πραγματικούς ή αντιλαμβανόμενους κινδύνους και υπερβολική επαγρύπνηση για την πραγματική διαθεσιμότητα και ευαίσθησία των άλλων προς αυτό. Η ανασφάλεια αυτή πυροδοτεί επιθυμία για εγγύτητα, καθώς και ανάγκη για επιβεβαίωση. Το εν λόγω ύψος σύναψης δεσμού χαρακτηρίζεται ως ανασφαλές/αμφιθυμικό. Αντίθετα τα παιδιά προς τα οποία το πρόσωπο δεσμού είχε συνεπή μεν ανταπόκριση αλλά αρνητική στις εκκλήσεις τους για εγγύτητα, όντας ψυχρό και απόμακρο, δείχνοντας θυμό ή απόρριψη προς το άγχους τους ή τα αρνητικά τους συναισθήματα, έχουν αποφευκτικό ύψος σύναψης δεσμού ή ύψος αποφυγής. Τα παι-

αποδοφάνων
 διὰ αυτά μαθαίνουν είτε να ζητούν υποστήριξη χωρίς να εκφράζουν τα αρνητικά τους συναισθήματα, είτε να μην έχουν ανάγκη την υποστήριξη και να στηρίζονται αποκλειστικά στον εαυτό τους. Κάθε ένα από τα διαφορετικά ύψη σύναψης δεσμού, αντικατοπτρίζουν τις διαφορετικές στρατηγικές που το παιδί έμαθε για να διαχειρίζεται το άγχος που τυχόν του προκαλούσε η εμπειρία του με τα πρόσωπα δεσμού (Feeney, 1999). Οι στρατηγικές αυτές είναι προσαρμοστικές υπό την έννοια ότι, εν τέλει, στόχο έχουν, τη διατήρηση της εγγύτητας με τους γονείς ή τα κύρια πρόσωπα φροντίδας (George & Solomon, 1999).

Ασφαλώς, εξετάζοντας τη σημαντική αυτή θεωρητικά ατομική διαφορά, δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει ότι πολλοί άλλοι παράγοντες, άσχετοι προς τη διαπροσωπική σχέση γενικά ή σχετιζόμενοι με άλλες διαστάσεις της σχέσης παιδιού-προσώπου δεσμού (Thomson, 1999), μπορεί να συμβάλλουν στη διαμόρφωση της ποιότητας των στενών διαπροσωπικών σχέσεων του ενήλικα, όπως για παράδειγμα η ιδιοσυγκρασία του, το κοινωνικοοικονομικό του επίπεδο και άλλα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος (George & Solomon, 1999).

Σύναψη Δεσμού κατά την ενήλικη ζωή

Ο Bowlby ήταν πεπεισμένος ότι οι πρώτες εμπειρίες του σχετιζόσθαι συνεχίζουν να ασκούν την επίδρασή τους στην ενήλικη ζωή. Πέραν όμως αυτού, θεωρούσε ότι, σε όλη τους τη ζωή, οι άνθρωποι διατηρούν μια ισχυρή τάση, βαρύνουσα για την επιβίωση του είδους, να δημιουργούν συναισθηματικούς δεσμούς διαρκείας. Δεν συμφωνούσε διόλου με όσους αντιμετώπιζαν την εν λόγω τάση ως ανάγκη εξάρτησης του ατόμου και ως παλινδρόμησή του σε προηγούμενες φάσεις της ανάπτυξής του (Bowlby, 1979). Το θέμα λοιπόν, της συνέχειας του αυτού συμπεριφορικού προτύπου και της λειτουργίας του (προστασία από τα αρπακτικά ζώα) πέραν της ηλικίας για την οποία εξυπηρετεί έναν κρίσιμο για την επιβίωση σκοπό είχε τεθεί θεωρητικά ενωρίς. Έκτοτε η συζήτηση συνεχίζεται σε θεωρητική και εμπειρική βάση χωρίς να έχουν δοθεί οριστικές απαντήσεις. Υποθετικά, η λειτουργία και η δυναμική του συστήματος μπορεί να παραμένουν ίδιες κατά τη διάρκεια της ζωής, επειδή η νευρολογική του βάση δεν εξελίσσεται τόσο ραγδαία (Hazan & Shaver, 2004).

Από τη σκοπιά της Εξελικτικής Θεωρίας, η ύπαρξη στενών δεσμών μεταξύ ενηλίκων είναι ουσιώδης, αν όχι για την επιβίωση των μελών του ζεύγους, οπωσδήποτε για την επιβίωση των απογόνων τους. Πολλοί συγγραφείς προτείνουν ότι τα ερωτικά ή «ρομαντικά» συναισθήματα ανδρών και γυναικών, έχουν στόχο να κρατήσουν τους γονείς μαζί ώστε να φροντίσουν τα παιδιά τους (Zeifman & Hazan, 2000). Πράγματι, θεωρείται ότι οι σχέσεις μεταξύ ερωτικών συντρόφων προσομοιάζουν πολύ περισσότερο την σχέση παιδιού-προσώπου δεσμού από οποιαδήποτε άλλη διαπροσωπική σχέση μεταξύ ενηλίκων. Στον κόσμο των ενηλίκων, ως σχέσεις δεσμού περιγράφονται οι δυαδικές εκείνες σχέσεις στις οποίες επιδιώκεται η εγγύτητα με συγκεκριμένο και κατ' εξοχήν προτιμώμενο πρόσωπο, προκειμένου να επιτευχθεί αίσθηση ασφάλειας. Ο Weiss, από τους πρώτους που ασχολήθηκαν με τη σύναψη δεσμού στους ενήλικες, παρατήρησε ότι οι τρόποι που οι άνθρωποι αντιδρούν στο διαζύγιο ή τον θάνατο του/της συζύγου μοιάζουν ιδιαίτερα με τις αντιδράσεις των παιδιών κατά τον αποχωρισμό τους από τα πρόσωπα δεσμού, όπως τις περιέγραψαν ο Bowlby και η Ainsworth. Εκτός του ότι, οι σχέσεις προσώπου δεσμού και παιδιού από τη μια και εραστών από την άλλη, θεωρούνται ευρέως ως «οι στενές» σχέσεις ή τουλάχιστον «οι πιο στενές», μπορούμε να παρατηρήσουμε, ότι στις σχέσεις αυτές «επιτρέπονται» συμπεριφορές που σε άλλες κοινωνικές και διαπροσωπικές σχέσεις δε συνηθίζονται ή δε θεωρούνται κανονιστικές, για παράδειγμα το παρατεταμένο, αμοιβαίο κοιτάγμα, η μετωπική - γαστρική επαφή, η χρήση ιδιολέκτου κατανοητής μόνο από τα μέλη της σχέσης, η ανοχή και ευχαρίστηση από την πλησιόχωρη αναπνοή του άλλου, το παρατεταμένο χάδι κ.α. (Zeifman & Hazan, 2000).

Παρά την αναλογία των δυο σχέσεων, υπάρχουν και σημαντικές διαφορές: η σχέση του παιδιού με το πρόσωπο δεσμού είναι συμπληρωματική, δηλαδή το παιδί ζητάει ασφάλεια και άνεση και το πρόσωπο του την παρέχει. Αντίθετα η σχέση των ενηλίκων χαρακτηρίζεται από αμοιβαιότητα, αφού και οι δυο σύντροφοι δίνουν και παίρνουν φροντίδα (είτε ταυτόχρονα είτε εναλλάσσοντας ρόλους). Εκτός όμως από την αμοιβαιότητα στην προστασία και παροχή φροντίδας, μια ακόμη διαφορά είναι ότι τα μέλη του ενήλικου ζευγαριού εισέρχονται

στη σχέση, φέροντας ο καθένας την ιστορία των δεσμών του (Bretherton, 1999). Έτσι ενώ στη βρεφική και παιδική ηλικία τα πρότυπα σύναψης δεσμού διαμορφώνονται ανάλογα με την δράση και τις συμπεριφορές του προσώπου δεσμού, στους ενήλικες επηρεάζονται σε μεγάλο μέρος από τις νοητικές αναπαραστάσεις που έχει δημιουργήσει και εγγράψει το άτομο για τον εαυτό του και τον «άλλον» ως αποτέλεσμα των αρχικών και προηγούμενων αλληλεπιδράσεων του (West & Sheldon, 1994). Αν και όπως σημειώσαμε υπάρχουν ορισμένες ομοιότητες όσον αφορά τη σωματική επαφή στη σχέση προσώπου δεσμού – παιδιού και εραστών (π.χ. γαστρική επαφή), η θεμελιώδης διαφορά της σύναψης δεσμού στην παιδική ηλικία από τη σύναψη δεσμού στην ενήλικη ζωή έγκειται στον σεξουαλικό χαρακτήρα της σωματικής επαφής των ενηλίκων και, ενδεχομένως, στη συναισθησή του. Ο δεσμός των ενηλίκων δημιουργείται στον καμβά της σωματικής σεξουαλικής σχέσης με έναν σύντροφο και της συνείδησής της. Οι ενήλικοι δεσμοί οικοδομούνται, διαμορφώνονται και εντείνονται με τις σεξουαλικές αλληλεπιδράσεις.

Η στενή διαπροσωπική σχέση: ολοκλήρωση τριών Συμπεριφορικών Συστημάτων (Σύναψης Δεσμού, Φροντίδας, Σεξουαλικότητας)

Λαμβάνοντας υπόψη τις ομοιότητες αλλά και τις διαφορές μεταξύ δεσμού στην παιδική ηλικία και στην ενήλικη ζωή οι Hazan & Shaver (2004) πρότειναν ότι η ερωτική σχέση περιλαμβάνει την ολοκλήρωση **τριών προτύπων συμπεριφοράς ή συστημάτων: σύναψης δεσμού, φροντίδας και σεξουαλικότητας** (Feeney & Noller, 1996). Όπως προαναφέρθηκε, στην θεωρία του Bowlby υπάρχει η έννοια των συμπεριφορικών συστημάτων που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους προκειμένου να εξασφαλιστεί η επιβίωση του είδους και η αναπαραγωγή του. Οι Shaver & Hazan υποστηρίζουν ότι η βαρύτητα των τριών αυτών συμπεριφορικών συστημάτων μπορεί να ποικίλει κατά την διάρκεια μιας σχέσης. Επίσης, μπορεί να διαφέρει σε διαφορετικές σχέσεις. Από τα τρία πρότυπα συμπεριφοράς το σύστημα σύναψης δεσμού κατέχει κεντρικό, κατά την άποψή τους, ρόλο. Είναι το πρώτο που εμφανίζεται στην πορεία της ανάπτυξης του ατόμου και συμβά-

λει θεμελιωδώς στη διαμόρφωση των νοητικών αναπαραστάσεων για τον εαυτό και τους άλλους, δημιουργώντας τις βάσεις επί των οποίων αναπτύσσονται τα άλλα δυο συστήματα (Feeney & Noller, 1996).

Σύναψη Δεσμού και Σεξουαλικότητα

Από τα τρία πρότυπα συμπεριφοράς, η συμπεριφορά σύναψης δεσμού έχει κυρίως προσελκύσει το ενδιαφέρον των ερευνητών. Λίγες μόνο έρευνες έχουν ασχοληθεί με την αλληλεπίδραση του προτύπου συμπεριφοράς για τη σύναψη δεσμού, με το πρότυπο για την παροχή φροντίδας και ακόμη λιγότερες με το πρότυπο για την σεξουαλικότητα. Επίσης, από όσο γνωρίζουμε, υπάρχει μόνο μια έρευνα που εξετάζει την αλληλεπίδραση και των τριών συστημάτων (Farrugia & Hohans, 1998). Από την άλλη μεριά, οι ερευνητές που ασχολούνται με την μελέτη της ανθρώπινης σεξουαλικότητας, δείχνουν όλο και μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την έκφρασή της στο πλαίσιο της σχέσης, συνδέοντάς τη με διάφορα φαινόμενα, χαρακτηριστικά των στενών διαπροσωπικών σχέσεων όπως η έλξη, η εγγύτητα (οικειότητα) και η δέσμευση (Sternberg & Barnes, 1988. Berscheid, 1985). Στη συνέχεια, θα παρουσιάσουμε εμπειρικές έρευνες που αφορούν τη σχέση του προτύπου σύναψης δεσμού με το πρότυπο της σεξουαλικότητας. Οι περισσότερες ασχολούνται με το πώς οι ατομικές διαφορές στο ύφος σύναψης δεσμού – ουσιαστικά, στην αίσθηση ασφάλειας - σχετίζονται με διάφορες εκφάνσεις και εκφράσεις σεξουαλικότητας.

Αξιολόγηση του ύφους σύναψης δεσμού κατά την ενήλικη ζωή. Πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση των ερευνητικών δεδομένων θεωρούμε χρήσιμο να αναφερθούμε εν συντομία στον τρόπο με τον οποίο διαπιστώνονται οι ατομικές διαφορές στο ύφος σύναψης δεσμού στους ενήλικες. Η έρευνα των τελευταίων δεκαετιών έχει εμπλουτίσει τη σχετική γραμματεία με διάφορα «εργαλεία» αξιολόγησης ατομικών διαφορών στο ύφος σύναψης δεσμού που δεν είναι πάντα μεταξύ τους συμβατά, κάτι που συχνά δυσχεραίνει τη σύγκριση και σύνθεση των ερευνητικών ευρημάτων. Η χρήση συνέντευξης, ειδικά σχεδιασμένης για την αξιολόγηση του δεσμού στην ενήλικη ζωή, έχει υιοθετηθεί από διάφορους ερευνητές. Εξαιτίας όμως της ειδικής

εκπαίδευσης που απαιτεί, η χρήση της είναι γενικά περιορισμένη (Berscheid, 1985). Στην προσπάθεια αναζήτησης πιο εύχρηστων εργαλείων οι ερευνητές έχουν διαμορφώσει διάφορα ερωτηματολόγια αυτο-αναφοράς, τα οποία κυρίως χρησιμοποιούνται στις έρευνες που θα παρουσιάσουμε. Από τα πρώτα και πιο διαδεδομένα εργαλεία αξιολόγησης αυτο-αναφοράς, είναι αυτό των Hazan & Shaver (1987), το οποίο αποτελείται από τρεις χωριστές περιγραφές, από τις οποίες πρέπει να διαλέξουν οι συμμετέχοντες εκείνη που ταιριάζει περισσότερο στα συναισθήματά τους για τις στενές τους διαπροσωπικές σχέσεις. Η κάθε περιγραφή αντιστοιχεί σε τρία διαφορετικά ύφη σύναψης δεσμού (ασφαλής, αποφυγής, αγχώδη/αμφιθυμικός), κατ' αναλογία προς τα τρία διαφορετικά είδη δεσμού κατά την παιδική ηλικία της Ainsworth. Πολλοί ερευνητές έχουν υιοθετήσει τη βασική αυτή προσέγγιση, με διάφορες παραλλαγές, διαμορφώνοντας επί παραδείγματι, τρεις αντίστοιχες υποκλίμακες στο πνεύμα των τριών περιγραφών (Feeney, Raphael, 1992). Οι Bartholomew & Horowitz (1991) επινόησαν ένα θεωρητικό μοντέλο περιγραφής του ύφους σύναψης δεσμού που βασίζεται σε δύο άξονες: το «αντικείμενο» των νοητικών κατασκευών (εαυτός ή άλλος) και το κυρίαρχο συναισθημα (θετικό ή αρνητικό) έναντι του αντικειμένου, του εαυτού δηλαδή ή του άλλου. Από το μοντέλο τους προκύπτουν τέσσερα βασικά ύφη σύναψης δεσμού: ασφαλές (θετικό πρότυπο για εαυτό και άλλο), υπερεμπλεκόμενο (θετικό πρότυπο για άλλο, αρνητικό για εαυτό), απορριπτικό (θετικό πρότυπο για εαυτό, αρνητικό για άλλο), φοβικό (αρνητικό πρότυπο και για εαυτό και για άλλο). Εάν θα ήθελε κανείς να αντιστοιχήσει τα παραπάνω ύφη σύναψης δεσμού προς εκείνα των Hazan & Shaver θα μπορούσαμε να πούμε ότι εκτός από το ασφαλές, που είναι ίδιο και στα δυο θεωρητικά πρότυπα, το υπερεμπλεκόμενο αντιστοιχεί στον αγχώδη/αμφιθυμικό και τα δυο τελευταία ύφη στο αποφευκτικό (Feeney & Noller, 1996).

Ύφος Σύναψης Δεσμού και κίνητρα για σεξ

Παρόλο που η σεξουαλικότητα είναι θεμελιώδης στην ύπαρξη του ανθρώπου ως βιολογικής οντότητας, αυτό που τον διαφοροποιεί από τα άλλα έμβια όσον αφορά το σεξ, είναι η τεράστια ικανότητά του να

επεξεργάζεται και να αναστοχάζεται πάνω στις ίδιες του τις γενετικές προδιαθέσεις (Davenport, 1987). Οι ερευνητές της ανθρωπίνης σεξουαλικότητας έχουν αναγνωρίσει ότι η έκφραση της σεξουαλικής συμπεριφοράς σχετίζεται με διάφορα κίνητρα και ότι η σημασία που αποδίδεται σε μια σεξουαλική συμπεριφορά εξαρτάται πολλές φορές από το είδος της ανάγκης που ικανοποιεί. Οι θεωρητικοί και οι ερευνητές της θεωρίας του δεσμού υποστηρίζουν ότι οι ανάγκες αυτές και τα κίνητρα για σεξ, μπορεί να επηρεάζονται και να διαφοροποιούνται ανάλογα με τις ατομικές διαφορές στη σύναψη δεσμού και στους διαφορετικούς στόχους αλληλεπίδρασης που επιδιώκονται (Feeney & Noller, 2004).

Η παραπάνω θεωρητική θέση υπαγόρευσε στους Schachner & Shaver (2004) μία ενδεικτική έρευνα σε 232 φοιτητές. Όσον αφορά την αξιολόγηση των ατομικών διαφορών, οι ερευνητές δέχθηκαν δύο βασικές διαστάσεις σχετιζόμενες με την σύναψη δεσμού: τις αποκαλούμενες από τους Bartholomew & Horowitz *πρότυπο εαυτού* και *πρότυπο άλλου* και από τους Brennan, Clark & Shaver, *άγχος* ως προς το δεσμό και *αποφυγή*. Η πρώτη διάσταση (πρότυπο εαυτού ή άγχος) αφορά τον φόβο της απόρριψης και της εγκατάλειψης από τον ερωτικό σύντροφο. Η δεύτερη (πρότυπο του άλλου ή αποφυγή) έχει να κάνει με το πόσο άνετα αισθάνεται ένα άτομο να στηρίζεται στους άλλους και να τους πλησιάζει ψυχικά. Οι ερευνητές δεν υιοθετούν την προσέγγιση των κατηγορικών τύπων ή υφών δεσμού, αλλά την έννοια των συνεχών διαστάσεων πάνω στις οποίες τοποθετούνται τα άτομα.

Τα ευρήματα από τις σχετικές λιγοστές προηγούμενες έρευνες, έχουν συνδέσει την ασφάλεια ως προς το ύφος σύναψης δεσμού με την εγγύτητα (οικειότητα), το μοίρασμα, την επικοινωνία και το άνοιγμα στην σεξουαλική εξερεύνηση (Tracy, Shaver, Albino & Cooper, 2003). Αντίθετα, άτομα με υψηλή ένδειξη ως προς την κλίμακα του άγχους και χαμηλή ως προς αυτή της αποφυγής, έδειχναν περισσότερο ενδιαφέρον για τις συναισθηματικές πλευρές της σεξουαλικότητας. Έδειξαν επίσης περισσότερο άγχος για το πόσο ελκυστικοί και αποδεκτοί ήταν σεξουαλικά, άγχος προφανώς συνδεδεμένο με την γενικότερη και βαθιά ανησυχία τους για απόρριψη και εγκατάλειψη (Hazan et al.,

1994). Άτομα με υψηλή ένδειξη ως προς τη διάσταση της αποφυγής έδειχναν δυσφορία για την σεξουαλικότητα και ειδικά για τη συναισθηματική πλευρά της και την έποψη της εγγύτητας (Hazan et al., 1994). Παρ' όλ' αυτά υιοθετούσαν, πιο ανεκτικές στάσεις για το σεξ εκτός σχέσης (Schachner & Shaver, 2002). Στην εφηβεία απέφευγαν γενικά τις σεξουαλικές σχέσεις και όταν έκαναν σεξ το έκαναν για να μην είναι και να μην κατηγοριοποιούνται από τους άλλους ως παρθένοι. Η συμπεριφορά τους αυτή ίσως να συνδεόταν με μια ανάγκη να βιώσουν και παρουσιάσουν ένα «επίτευγμα ζωής» και βέβαια, με μια βαθιά έγνοια αυτοπαρουσίασης προς τρίτους (Tracy et al., 2003).

Βασισμένοι στην θεωρία του δεσμού και στα παραπάνω ερευνητικά δεδομένα οι Schachner & Shaver (2004) ήλεγξαν δύο υποθέσεις: α) Τα σεξουαλικά κίνητρα των ατόμων, που είχαν υψηλή ένδειξη στην διάσταση του άγχους, θα αφορούσαν κυρίως την προαγωγή της εγγύτητας και θα σχετιζόνταν με ανασφάλεια. β) Τα άτομα που αξιολογούνταν υψηλά ως προς την διάσταση της αποφυγής δεν θα εκδήλωναν σεξουαλική συμπεριφορά για να προάγουν τη εγγύτητα αλλά για λόγους συνδεόμενους με την αίσθηση της αυτονομίας τους, του επιτεύγματος και της επιδίωξης κύρους μεταξύ των συνομηλίκων τους. Για την αξιολόγηση του άγχους και της αποφυγής χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα «Εμπειρίες στις στενές διαπροσωπικές σχέσεις» (Brennan et al., 1998). Για την αξιολόγηση των σεξουαλικών κινήτρων χρησιμοποιήθηκαν: 1) Η κλίμακα για τα σεξουαλικά κίνητρα (Sex Motives Scale) (Cooper et al., 1998) και 2) Η κλίμακα AMORE (Affective & Motivational Orientation Related to Erotic Arousal Questionnaire) (Hill & Preston, 1996).

Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν γενικά τις δύο υποθέσεις. Το άγχος συνδεόταν θετικά με τα εξής κίνητρα για σεξ: ανασφάλεια, «επιθυμία να αισθανθώ ότι αξίζω για το σύντροφο», επιβεβαίωση («κάνω σεξ για να αισθανθώ επιθυμητός/ή»), διαχείριση αρνητικών καταστάσεων, «για να αισθανθώ τη δύναμη του συντρόφου», «για να κάνω τον σύντροφό μου να με αγαπάει περισσότερο». Δεν προέκυψε θετική σύνδεση με την εγγύτητα, όπως αναμενόταν, πιθανόν επειδή πολλά άτομα που είχαν χαμηλή ένδειξη στην κλίμακα του άγχους, (π.χ. ασφαλείς), κάνουν επίσης σεξ για να προάγουν την εγγύτητα

στη σχέση τους. Απρόβλεπτη ήταν και η σύνδεση με το κίνητρο «βιώσω την δύναμη του συντρόφου». Όπως όμως εξηγούν οι ερευνητές, το γεγονός ότι σε μια τέτοια συνθήκη, τα άτομα έχουν την αίσθηση ότι μονοπωλούν την προσοχή του συντρόφου τους, μπορεί από μόνο του να είναι ενισχυτικό.

Η διάσταση της αποφυγής συνδέθηκε αρνητικά με τα κίνητρα της εγγύτητας και τη βιωματική φράση «αποδίδω συναισθηματική αξία στο σύντροφό μου». Θετική ήταν η σύνδεση με κίνητρα και βιωματικές φράσεις που είχαν να κάνουν με την επιρροή των συνομηλίκων, με την ανασφάλεια και την προαγωγή δύναμης μέσα στην ομήγυρη («για να μπορώ να καυχηθώ», «να ταιριάζω καλύτερα»). Ειδικά για όσους έκαναν περιστασιακό σεξ, οι συχνότεροι λόγοι ήταν για να ταιριάζουν περισσότερο με την κοινωνική τους ομάδα ως απόρροια της πίεσης των συνομηλίκων και για να μπορούν να καυχηθούν γι' αυτό.

Όσον αφορά την αλληλεπίδραση των δύο διαστάσεων, τα άτομα που είχαν υψηλή ένδειξη στην κλίμακα του άγχους και χαμηλή στην αποφυγή (υπερεμπλεκόμενοι), έκαναν σεξ για να προκαλέσουν τη μεγαλύτερη αγάπη του συντρόφου τους, να διαχειριστούν δύσκολες καταστάσεις και να νιώσουν ότι αξίζουν συναισθηματικά για τον σύντροφό τους. Άτομα που είχαν χαμηλή ένδειξη στη διάσταση του άγχους και υψηλή στην αποφυγή (απορριπτικοί), έκαναν περιστασιακό σεξ για να αποφύγουν τις συναισθηματικές πλευρές των μακροχρόνιων σχέσεων, ενώ δε νοιάζονταν ιδιαίτερα να κάνουν σεξ για να δείξουν στον εαυτό τους πως αξίζουν συναισθηματικά για τον σύντροφό τους. Άτομα υψηλά στο άγχος και την αποφυγή (φοβικοί) έκαναν σεξ για λόγους ανασφάλειας (π.χ. έδιναν θετικές απαντήσεις σε ερωτήσεις του τύπου «φοβάμαι ότι ο σύντροφος μου θα με εγκαταλείψει αν δεν κάνουμε σεξ»).

Συνοψίζοντας, τα άτομα που ήταν υψηλά στην διάσταση του άγχους και ειδικά όσα ήταν χαμηλά στην αποφυγή, έτειναν να χρησιμοποιούν τις σεξουαλικές τους αλληλεπιδράσεις για να επιτυγχάνουν μεγαλύτερη εγγύτητα με το σύντροφό τους και για να αποσπούν τη φροντίδα του. Αντίθετα, άτομα υψηλά στην αποφυγή (και χαμηλά στο άγχος) φαίνεται πως χρησιμοποιούσαν το σεξ για να εντυπωσι-

άσουν τους συνομηλίκους τους και να προάγουν την προσωπική συναισθηση του επιτεύγματος ζωής.

Σε μία άλλη έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε στο διαδίκτυο με 1999 συμμετέχοντες, οι Davis, Shaver & Vernon (2004), επιβεβαίωσαν πως τα κίνητρα για σεξ επηρεάζονται και διαμορφώνονται από τα συμπεριφορικά συστήματα σύναψης δεσμού και φροντίδας και ότι η σεξουαλική συμπεριφορά μπορεί να «εξυπηρετεί» τις ανάγκες των δύο συστημάτων. Οι συμμετέχοντες της έρευνας αποκρίθηκαν στα εξής εργαλεία: 1) ορισμένες κλίμακες από το ερωτηματολόγιο «Εμπειρίες στις στενές σχέσεις», 2) την κλίμακα του Νευρωτισμού από το «NEO Personality Inventory» (Costa & MacRae, 1985), προκειμένου να συσχετισθεί με την ανασφάλεια που περικλείουν ορισμένες διαστάσεις του ύφους δεσμού, 3) θέματα από την κλίμακα AMORE (δες παραπάνω), και 4) κλίμακες για την αξιολόγηση της στρατηγικής χρήσης της σεξουαλικότητας και της πορείας του πάθους στο πέρασμα του χρόνου.

Άτομα με υψηλή ένδειξη στην κλίμακα άγχους ανέφεραν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για σεξ όταν ένιωθαν ανασφαλή για την σχέση τους. Το άγχος συνδέθηκε θετικά με όλα τα κίνητρα για σεξ που δυνητικά σχετίζονται με τον δεσμό (συναισθηματική εγγύτητα, επιβεβαίωση, αυτοεκτίμηση, μείωση άγχους, άσκηση δύναμης επί του συντρόφου και είσπραξη της δύναμης του συντρόφου, απόσπαση φροντίδας, προστασία από τα αρνητικά συναισθήματα του συντρόφου, αναπαραγωγή). Με το μόνο κίνητρο που συνδέθηκε αρνητικά ήταν η φυσική ευχαρίστηση-ικανοποίηση, η οποία ήταν και το μόνο κίνητρο που δεν συνδεόταν ούτε με το σύστημα δεσμού ούτε με την παροχή φροντίδας.

Τα ευρήματα που σχετίζονταν με τη διάσταση της αποφυγής ήταν συνθετότερα. Υπήρχε ισχυρή αρνητική σύνδεση αποφυγής και συναισθηματικής εγγύτητας. Πολύ ασθενής και αρνητική ήταν η σύνδεση με την επιβεβαίωση και την απόκτηση παιδιών ως κινήτρων για σεξ. Συνάμα, σχεδόν ασήμαντη ήταν η σύνδεση με την προαγωγή της αυτοεκτίμησης και τη βιωματική φράση «να νιώσω τη δύναμη του συντρόφου». Η αποφυγή συνδέθηκε θετικά με τη στρατηγική χρήση του σεξ για την άσκηση επιρροής στο σύντροφο και για προστασία από τα

αρνητικά του συναισθήματα. Το εύρημα αυτό συνδέεται με την γενικότερη επιθυμία των ατόμων αυτών για έλεγχο και υπεροχή.

Δεν αναμενόταν, η διαπιστωθείσα μικρή αλλά θετική συσχέτιση με την μείωση του άγχους ως κινήτρου για σεξ, δεδομένης της αρνητικής συσχέτισης της αποφυγής και της αναζήτησης υποστήριξης από τον σύντροφο (όπως είδαμε και στην προηγούμενη έρευνα μόνο η διάσταση του άγχους συνδέθηκε θετικά με το κίνητρο, «κάνω σεξ για να διαχειριστώ δύσκολες καταστάσεις»). Μολαταύτα, ενδέχεται το σεξ να αποτελεί ένα «μηχανισμό» μείωσης του άγχους, χάρη στον οποίο το άτομο κατορθώνει να μη δείξει στον σύντροφο πως έχει άγχος και να μη ζητήσει την άμεση υποστήριξη και φροντίδα του. Θετική ήταν η σύνδεση του άγχους με την στρατηγική χρήση της σεξουαλικότητας για να επιτύχει κάποιος επιθυμητές συμπεριφορές από τον σύντροφο. Το άγχος συνδέθηκε επίσης θετικά με την παροχή φροντίδας στον σύντροφο ως κίνητρο για σεξ, και αρνητικά με την αποφυγή. Προηγούμενες έρευνες (Feeney & Noller, 2003) σχετικές με το άγχος και την παροχή φροντίδας έχουν δείξει ότι η επιθυμία για φροντίδα του συντρόφου, μπορεί να συνδέεται με «εγωιστικά» κίνητρα, όπως το να «κρατά» κανείς τον σύντροφό του κοντά και να τον έχει διαθέσιμο. Όσον αφορά το σεξουαλικό πάθος, το άγχος συνδέεται με την ένταση και την διατήρηση του πάθους στην πορεία του χρόνου, ενώ η αποφυγή συνδέεται με μειωμένο πάθος και την ταχύτερη αποδρομή του.

Σε έρευνα των Impett και Replau (2002), διερευνήθηκαν έμμεσα τα κίνητρα για σεξ και οι ατομικές διαφορές ως προς την σύναψη δεσμού. Συγκεκριμένα, εξετάστηκε γιατί μια γυναίκα συναινεί να κάνει σεξ με το σύντροφό της παρά την περί του αντιθέτου επιθυμία της και κατά πόσον οι αναφερόμενοι λόγοι συναίνεσης συνδέονται με διαφορές στο ύφος σύναψης δεσμού. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 125 νέων γυναικών, φοιτητριών πανεπιστημίου στην περιοχή του Λος Άντζελες. Οι συμμετέχουσες απαντούσαν σε ερωτήσεις σχετικά με το τι θα έκαναν σε υποθετικό σενάριο ερωτικής επαφής με το σύντροφό τους. Απαντούσαν επίσης σε ερωτήσεις σχετικές με τους λόγους που συναινέσαν την τελευταία φορά σε σεξ, παρόλο που δεν το ήθελαν. Οι ατομικές διαφορές ως προς το ύφος σύναψη δεσμού, αξιολογήθηκαν με βάση τις δύο βασικές διαστάσεις, άγχος και αποφυγή.

Ειδικότερα, το υψηλό άγχος στο ύψος σύναψης δεσμού συνδεόταν θετικά με την επιθυμία τους να συναινέσουν να κάνουν τελικά σεξ παρότι δεν ήθελαν. Εκτός αυτού όμως οι λόγοι που επικαλέστηκαν για να αιτιολογήσουν την τελική τους συναίνεση (αποδόσεις αιτίου), ήταν διαφορετικοί από των γυναικών με ένδειξη λιγότερου άγχους. Οι αποδόσεις αιτίου των γυναικών με υψηλό δείκτη άγχους στο ύψος σύναψης δεσμού, ήταν ότι συναινέσαν γιατί δεν ήθελαν να συγκρουστούν με το σύντροφο και για να μην τυχόν χάσει ο σύντροφος το ενδιαφέρον του για τη σχέση. Οι αποδόσεις αυτές συνδέονταν με το γενικότερο φόβο των εν λόγω ατόμων για απόρριψη. Στην πράξη, ο φόβος τους αυτός, εν μέρει εξηγεί τη συγκατάθεσή τους για ανεπιθύμητο σεξ.

Η αρχική πρόβλεψη για τις γυναίκες που είχαν υψηλή ένδειξη στην κλίμακα αποφυγής ήταν ότι δεν επρόκειτο να συναινέσουν να κάνουν σεξ παρά την περί του αντιθέτου επιθυμία τους, προκειμένου να αποφύγουν την πλευρά εκείνη της σεξουαλικότητας που εμπεριέχει εγγύτητα. Η έλλειψη συσχέτισης των δύο μεταβλητών, ωστόσο, σε συνδυασμό με τις απαντήσεις τους ότι θα συναινούσαν για να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις της σχέσης, υποδηλώνει πως μάλλον συναινούν το ίδιο, προβάλλοντας ελάχιστη αντίσταση στις εκκλήσεις του συντρόφου προς χάρη των υποχρεώσεων που θεωρούν πως οφείλουν στη σχέση τους. Φαίνεται πως η αντίληψη για τη δέσμευση στην σχέση μπορεί να μεσολαβεί μεταξύ άγχους και συναίνεσης για ανεπιθύμητο σεξ. Μάλιστα σχετικό εύρημα έδειξε ότι οι γυναίκες που νιώθουν πιο δεσμευμένες από το σύντροφό τους, είναι πιθανότερο να κάνουν σεξ μαζί του για λόγους άλλους, εκτός της ερωτικής επιθυμίας καθαυτής.

Ας σημειωθεί ότι οι δυο διαστάσεις του ύψους σύναψης δεσμού, αλλά και η αντίληψη της δέσμευσης στην σχέση, μπορούσαν να εξηγούσαν μόνον το 18% των απαντήσεων των γυναικών στο σενάριο ότι θα συναινούσαν τελικά να προχωρήσουν σε ανεπιθύμητη σεξουαλική επαφή. Όταν προστέθηκε ένας ακόμη παράγοντας, η συχνότητα σεξουαλικής συνεύρεσης με τον σύντροφο, εξηγήθηκε άλλο ένα 10%. Είναι επομένως, φανερό, ότι και άλλοι παράγοντες πέραν των ατομικών διαφορών ως προς το ύψος σύναψης δεσμού επηρεάζουν τα κί-

νητρα των γυναικών (ίσως δε και των ανδρών, αν και απαιτείται σχετική έρευνα) για σεξ. Το ύφος σύναψης δεσμού δεν μας βοηθά παρά να κατανοήσουμε ένα σχετικά μικρό μέρος της σύνολης εικόνας των κινήτρων για σεξουαλική επαφή.

Ύφος σύναψης δεσμού, σεξουαλικές συμπεριφορές και στάσεις έναντι του σεξ

Οι Bogaert & Sadava (2002), εξέτασαν στην έρευνά τους τη σύνδεση ατομικών διαφορών ως προς το ύφος σύναψης δεσμού με συγκεκριμένες σεξουαλικές συμπεριφορές, σε δείγμα 792 νέων ενηλίκων. Οι συμπεριφορές αυτές ήταν οι εξής: α) η πρώτη σεξουαλική εμπειρία/αριθμός ερωτικών συντρόφων, β) η αυτοϊκανοποίηση, γ) η απιστία, δ) ποικίλες σεξουαλικές συμπεριφορές, και ε) η χρήση προφυλακτικού. Εκτός από τη συσχέτιση με τις συμπεριφορές α-δ, διερευνήθηκε αν το ύφος σύναψης δεσμού συσχετιζόταν με μια διάσταση της προσωπικότητας που αναφέρεται στα θετικά ή αρνητικά συναισθήματα που έχει κανείς απέναντι στο σεξ και ονομάζεται «ερωτοφιλία-ερωτοφοβία». Διερευνήθηκε ακόμη ο τυχόν διαμεσολαβητικός ρόλος του φύλου και της αυτο-αντίληψης των συμμετεχόντων για την ελκυστικότητά τους. Παρόλο που γενικά τα αποτελέσματα των συσχετίσεων ήταν μέτρια, αναδύθηκαν ορισμένες σχέσεις σημαντικές. Βρέθηκε ότι η υψηλή ένδειξη ασφάλειας στο ύφος σύναψης δεσμού συνδεόταν με αυτο-αντίληψη μεγαλύτερης ελκυστικότητας, ενώ το άγχος με αυτο-αντίληψη μικρότερης. Επίσης, το άγχος συσχετιζόταν με πρωιμότερη έναρξη σεξουαλικών σχέσεων, περισσότερους συντρόφους στην διάρκεια της ζωής, πιθανότερη εκδήλωση απιστίας και συχνότερη χρήση προφυλακτικού. Οι περισσότερες και ισχυρότερες από τις εν λόγω συσχετίσεις προέκυπταν στο δείγμα των γυναικών μάλλον παρά των ανδρών. Κατά τους ερευνητές, τούτο μπορεί να οφείλεται στην συχνότερη ενεργοποίηση των εσωτερικών ενεργών προτύπων του σχετιζοσθαι μεταξύ των γυναικών, σε διάφορες κοινωνικές συνθήκες, συμπεριλαμβανομένων των σεξουαλικών αλληλεπιδράσεων. Πιθανόν, μεταξύ των ανδρών, εκτός από τα εσωτερικά πρότυπα του σχετιζοσθαι να ενεργοποιούνται συνάμα άλλες ατομικές διαφορές ή γνωστικά κοινωνικά αυτοσχήματα ως επίσης σχετικά (ή και σχετικό-

τερα) με τη σεξουαλική συμπεριφορά. Ίσως δε τα αυτοσχήματα αυτά να την προβλέπουν αποτελεσματικότερα.

Αξιίζει τον κόπο να αναρωτηθούμε, γιατί στην παραπάνω έρευνα οι διαφορές στην σύναψη δεσμού εξηγούσαν τόσο περιορισμένο ποσοστό σεξουαλικής συμπεριφοράς. Βεβαίως, όπως παρατηρούν οι ίδιοι οι συγγραφείς, άλλοι παράγοντες ανεξάρτητα επηρεάζουν τη σεξουαλικότητα. Εκτός αυτού, ίσως να προέκυπταν ισχυρότερες συσχετίσεις αν αξιολογούνταν ζευγάρια αντί για τους ερωτικούς συντρόφους χωριστά. Τα μέτρια αποτελέσματα ίσως επίσης να μπορούν να αποδοθούν στη μεθοδολογική αδυναμία να μετρηθούν οι συσχετίσεις ύφους σύναψης δεσμού και σεξουαλικότητας όταν είναι πιο πιθανό να βρίσκεται εν ενεργεία το εσωτερικό πρότυπο του σχετιζοσθαι (π.χ. όταν το άτομο αντιλαμβάνεται ότι η σχέση του απειλείται) ή όταν βρίσκεται εν ενεργεία το σύστημα της σεξουαλικότητας.

Οι Stephan & Bachman (1999), διερευνώντας το ίδιο θέμα, εξέτασαν επίσης σε 272 φοιτητές πανεπιστημίου του Ν. Μεξικού, τον συσχετισμό ατομικών διαφορών στο ύφος σύναψης δεσμού με την σεξουαλική συμπεριφορά. Στην έρευνα τους ωστόσο υιοθέτησαν το μοντέλο των «σχημάτων έρωτος» που έχουν εισηγηθεί οι Hatfield & Rapson (1990, 1996), αντί των διαστάσεων στο ύφος σύναψης δεσμού. Το μοντέλο των Hatfield & Rapson αποτελεί τυπολογία που δίνει τη δυνατότητα να συμπεριληφθούν και όσοι δεν ενδιαφέρονται για σχέση. Αυτός ήταν ακριβώς ο λόγος που χρησιμοποιήθηκε από τους ερευνητές το εν λόγω εργαλείο. Οι συμμετέχοντες της έρευνας εκτός από την κλίμακα κύριου ενδιαφέροντος των «Σχημάτων Έρωτος» (Love Schemas Scale), συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια και κλίμακες, που αφορούσαν σεξουαλικές συμπεριφορές, φαντασιώσεις, στάσεις, προτιμήσεις, όπως οι κλίμακες: Κοινωνικοσεξουαλικός Προσανατολισμός (Sociosexual Orientation), «Μη Συναισθηματικό Σεξ» (Emotionless Sex) και «Σεξουαλικός Πειραματισμός» (Sexual Exploration). Αξιολόγησαν επίσης την κλίμακα κύριου ενδιαφέροντος. Η κύρια εμπειρική προσδοκία αφορούσε τη συσχέτιση της κατηγορικής μεταβλητής των σχημάτων έρωτος, στα οποία κατατάσσονταν τα άτομα με τις υπόλοιπες, ενδεικτικές μετρήσεις των ποικίλων πλευρών της σεξουαλικότητας, κλίμακες.

Κατά τα ευρήματα, άτομα με «Ασφαλές Σχεσιακό Ερωτικό Σχήμα» είχαν υψηλότερη προτίμηση για «περιοριστικές σεξουαλικές συμπεριφορές», π.χ. σπάνια είχαν σεξ χωρίς συναίσθημα και είχαν μικρό αριθμό ερωτικών συντρόφων. Αντίθετα, άτομα που είχαν «Ανέμελο Μη Σχεσιακό Ερωτικό Σχήμα» είχαν χαμηλότερη προτίμηση για τέτοιες συμπεριφορές. Για τα άτομα που ενέπιπταν στα υπόλοιπα σχήματα δε διαπιστώθηκε σημαντική συσχέτιση με το κοινωνικο-σεξουαλικώς σχετιζέσθαι, δηλαδή με την κοινωνική ή σχεσιακή αντίληψη του σεξ («Κοινωνιοσεξουαλικός προσανατολισμός»). Δεν προέκυψε επίσης καμία σύνδεση μεταξύ σχήματος έρωτος και Σεξουαλικού Πειραματισμού, γεγονός που ενδέχεται να οφείλεται στο νεαρό της ηλικίας των συμμετεχόντων. Όσον αφορά τις φαντασιώσεις και συγκεκριμένα την μεταβλητή «χαμηλή εμπλοκή στην ερωτική επαφή/φαντασιακό σεξ με άλλο, πλην του συντρόφου, άτομο, βρέθηκε, όπως αναμενόταν, ότι οι έχοντες ασφαλές σχήμα είχαν υψηλότερη εμπλοκή στην επαφή και αντικαθιστούσαν φαντασιακά το σύντροφό τους λιγότερο. Δεν επιβεβαιώθηκε το αντίστροφο αποτέλεσμα που αναμενόταν ως προς τους έχοντες φοβικό σχήμα. Οι άντρες, πάντως, ασχέτως σχήματος, είχαν γενικά χαμηλότερη εμπλοκή στην επαφή και υψηλότερη φαντασιακή αντικατάσταση του συντρόφου με άλλο άτομο.

Οι Feeney, Noller & Patty, (1993), μελέτησαν τη σχέση των ατομικών διαφορών στο ύφος σύναψης δεσμού με τις στάσεις έναντι στο σεξ και τα πρότυπα αλληλεπίδρασης με το άλλο φύλο. Στην έρευνά τους συμμετείχαν 193 νεαρά άτομα (17-20 ετών), τα οποία κλήθηκαν να συμπληρώσουν δομημένα ημερολόγια και να απαντήσουν σε ερωτηματολόγια. Η αξιολόγηση των ατομικών τους διαφορών ως προ το ύφος σύναψης δεσμού, έγινε με βάση τους τρεις τύπους ύφους σύναψης δεσμού στην ενήλικη ζωή των Shaver & Hazan. Τα κυριότερα ευρήματά τους έδειξαν σύνδεση μεταξύ αποφευκτικού τύπου και πιο ελευθεριάζουσας προσέγγισης στο σεξ. Τα άτομα με δεσμό αποφυγής αποδέχονταν περισσότερο το περιστασιακό σεξ και το χωρίς έρωτα σεξ από ότι τα άτομα με ασφαλή και αγχώδη τύπο δεσμού. Ωστόσο τα άτομα με ασφαλές ύφος σύναψης δεσμού ήταν πιο πιθανό να αναφέρουν ότι ήταν σεξουαλικώς ενεργά με τον σύντροφό τους από ότι τα άτομα με ανασφαλή τύπο δεσμού. Οι γυναίκες που είχαν αποφευκτικό τύπο

σύναψης δεσμού και οι άντρες με αγχώδη/ αμφιθυμικό τύπο ήταν λιγότερο πιθανό να αναφέρουν ότι είχαν σεξουαλική αλληλεπίδραση τις τελευταίες έξι εβδομάδες ακόμη και όταν η μεταβλητή «έχω/δεν έχω σχέση τώρα» έμενε σταθερή.

Ύφος σύναψης δεσμού και ασφαλείς σεξουαλικές συμπεριφορές

Η έρευνα των τελευταίων δεκαετιών έχει ασχοληθεί ιδιαίτερα με θέματα σχετικά με την μετάδοση του HIV/AIDS και την πρόληψή του. Ποικίλοι παράγοντες που εν δυνάμει διευκολύνουν ή δυσχεραίνουν-αναστέλλουν την προαγωγή σεξουαλικών συμπεριφορών πρόληψης ή ασφαλέστερου σεξ, έχουν διερευνηθεί. Μεταξύ αυτών έχει εξεταστεί και η σχέση του ύφους σύναψης δεσμού με την ασφαλή ή ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά, εφόσον εν γένει το ύφος σύναψης δεσμού συνδέεται με την στενή διαπροσωπική σχέση και την εκδήλωση σεξουαλικότητας σ' αυτήν (Feeney, Kelly, Gallois, Peterson & Terry, 1999. Feeney, Peterson, Gallois, & Terry, 2000). Το πιο ευδιάκριτο εύρημα των σχετικών ερευνών ήταν η ισχυρή συσχέτιση της διάστασης του άγχους ως προς το ύφος σύναψης δεσμού με τη λιγότερη συχνή χρήση προφυλακτικού. Το άγχος συνδεόταν με δυσκολίες στην διαπραγμάτευση και τον έλεγχο των σεξουαλικών αλληλεπιδράσεων και με μη ασφαλείς σεξουαλικές πρακτικές. Συνδέονταν επίσης με υποκειμενική εκτίμηση μειωμένου κινδύνου μόλυνσης από τον HIV, μεγαλύτερη απροθυμία αλλαγής των ριψοκίνδυνων σεξουαλικών πρακτικών και αρνητικές στάσεις έναντι των προφυλάξεων και του προφυλακτικού. Η διάσταση, αποφυγή ή δυσφορία για την εγγύτητα ή οικειότητα (που εμπεριέχεται σε αυτό το μοντέλο μέτρησης του ύφους σύναψης δεσμού), προέβλεπε περισσότερη χρήση αλκοόλ και άλλων ουσιών πριν το σεξ, αλλά και περισσότερη συζήτηση για το AIDS καθώς επίσης συστηματικότερη χρήση προφυλακτικού. Ας σημειωθεί, παρόλο που ο χώρος δεν μας επιτρέπει περαιτέρω αναφορά, ότι τα ευρήματα διαφοροποιούνταν ανάλογα με το φύλο των συμμετεχόντων.

Σύναψη Δεσμού και σεξουαλική έκφραση σε παντρεμένα ζευγάρια

Σε αντίθεση με τις προηγούμενες έρευνες, η έρευνα των Feeney, Hohaus, Noller, & Alexander (2001), ενδιαφέρθηκε για τη σχέση ύφους σύναψης δεσμού και σεξουαλικότητας, στο πλαίσιο σχέσεων υψηλής δέσμευσης, όπως είναι η σχέση γάμου. Διερεύνησαν λοιπόν κατά πόσον σχετίζονται οι αρχικές αξιολογήσεις των συμμετεχόντων ως προς τις διαστάσεις άγχος και δυσφορίας για την εγγύτητα, με την σεξουαλική τους επιθυμία και επικοινωνία. Στην έρευνα συμμετείχαν δύο ομάδες παντρεμένων ζευγαριών, η πρώτη που περίμεναν το πρώτο τους παιδί και η δεύτερη που δεν είχαν ούτε σκόπευαν να αποκτήσουν παιδί άμεσα. Διαπίστωσαν ότι το άγχος συνδέθηκε αρνητικά με την σεξουαλική επιθυμία και επικοινωνία για τους συζύγους και των δύο ομάδων. Δεν συνέβαινε το ίδιο όμως για τις συζύγους τους. Η δυσφορία με την εγγύτητα συνδέθηκε αρνητικά με την σεξουαλική επικοινωνία για τους συζύγους και των δύο ομάδων αλλά μόνο για τις συζύγους της δεύτερης ομάδας. Η δυσφορία για την εγγύτητα στους άνδρες, ασκούσε αρνητική επίδραση στη σεξουαλική επιθυμία και επικοινωνία των γυναικών της πρώτης ομάδας. Προφανώς, το ερώτημα γιατί η ανασφάλεια των αντρών ασκεί μεγαλύτερη επίδραση στην σεξουαλικότητα τόσο των ίδιων όσο και των συντρόφων τους χρήζει περισσότερης έρευνας.

Γενική Συζήτηση

Περιορισμοί, μελλοντικές κατευθύνσεις. Χωρίς να παραγνωρίζεται η αξία των συγκεκριμένων ερευνών, υπάρχουν περιορισμοί που σκόπιμο θα ήταν να λαμβάνονται υπ' όψιν κατά την ανάγνωση και ερμηνεία τους, οι οποίοι μπορούν να προσανατολίσουν σε αποτελεσματικότερες κατευθύνσεις την μελλοντική έρευνα. Όπως παρατηρούμε, όλες οι έρευνες χρησιμοποιούν γραπτές μεθόδους αυτόαναφοράς τόσο για την αξιολόγηση των διαφορών στο ύφος σύναψης δεσμού όσο και για τη μέτρηση των διαφορών εκφάνσεων της σεξουαλικότητας ή γνωστικο-θυμικο-συμπεριφορικών φαινομένων που την αφορούν. Οι πληροφορίες από τις μεθόδους αυτές, είναι ευάλωτες σε

παραμορφώσεις για διάφορους λόγους, όπως η επίδραση του χρόνου κατά τη μνημονική ανάκληση και η επιθυμία των συμμετεχόντων να δώσουν κοινωνικά επιθυμητές απαντήσεις. Δεν θα αναφερόμασταν στο γενικότατο αυτό και κοινότοπο πρόβλημα εάν δεν γνωρίζαμε ότι το θέμα των στενών διαπροσωπικών σχέσεων και η σεξουαλικότητα ειδικότερα το περιπλέκει έτι περαιτέρω. Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των διαπροσωπικών σχέσεων παραμορφώνονται κατά την ανάκληση, επιπλέον η σεξουαλικότητα, με τον έντονο ιδιωτικό της χαρακτήρα προκαλεί στα άτομα αμηχανία και ντροπή όταν τους ζητείται η κατά κάποιον τρόπο δημόσια αναφορά σε αυτήν. Εκτός τούτου, κατά τη δημόσια αναφορά η ιδιωτική αυτή υπόθεση είναι μοιραίο να αποτελεί εργαλείο αυτοπαρουσίασης για ορισμένους απαντώντες εφόσον ούτως ή άλλως φέρει συμβολικά - κοινωνικά στοιχεία. Παρ' όλ' αυτά, και διατηρώντας πάντα την επιφύλαξη, θα πρέπει να ειπωθεί ότι οι καταγεγραμμένες αυτοαναφορές δεν χάνουν την αξία τους, εφόσον αυτό που μελετάται είναι συστηματικές *συγκρίσεις* μεταξύ π.χ. ομάδων με ατομικές διαφορές, και συστηματικές συσχετίσεις με άλλες εννοιολογικά σχετικές ή ενίοτε, φαινομενικά άσχετες, μεταβλητές.

Όσον αφορά την αξιολόγηση των ατομικών διαφορών ως προς το ύψος σύναψης δεσμού, και παρόλο που η χρήση συνεχών διαστάσεων, παρά συγκεκριμένων κατηγοριών (τύπων), αποτελεί θεωρητική και μεθοδολογική εξέλιξη, η μέτρηση δεν παύει να αποτελεί «στιγμιαία φωτογράφιση», δηλαδή καταγραφή σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Μολονότι υποθέτουμε την ύπαρξη της συνέχειας των ατομικών διαφορών από την παιδική ηλικία, δεν μπορούμε να μιλάμε για αιτιακή σύνδεση με τη σεξουαλικότητα. Τα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν συσχετίσεις, επ' ουδενί την κατεύθυνση της συσχέτισης ή της αιτιακής σχέσης. Είναι πιθανό, οι τωρινές σεξουαλικές εμπειρίες ή και άλλες πλευρές της στενής διαπροσωπικής σχέσης, ειδικά αν είναι ιδιαίτερα σημαντικές για το άτομο, να επηρεάζουν το αυτο-αναφερόμενο ύψος σύναψης δεσμού και όχι το αντίστροφο. Εμπειρικά δεδομένα προερχόμενα από μακρόχρονα ερευνητικά σχέδια, μελέτες συγκλίνουσας εγκυρότητας με τη ταυτόχρονη χρήση εναλλακτικών μεθόδων μέτρησης του ύψους σύναψης δεσμού (π.χ. συνέντευξη), μελέτες οικολογικής εγκυρότητας (κατά τις οποίες οι μαρτυρίες τρίτων - οικείων των

υπό μελέτη προσώπων - επιβεβαιώνουν την με βάση συγκεκριμένο εργαλείο κατηγοριοποίηση σε τύπους σύναψης δεσμού) θα μπορούσαν να συμβάλλουν σημαντικά στην απάντηση τέτοιων ερωτημάτων. Σημαντικό ακόμη βήμα στην κατανόηση ενός θέματος όπως το ύφος σύναψης δεσμού και η σεξουαλικότητα, θα ήταν η συλλογή δεδομένων και από τους δυο συντρόφους αλλά και η παρατήρηση – καταγραφή της αλληλεπίδρασής τους, μιας και η ίδια η φύση τόσο του δεσμού όσο και της σεξουαλικότητας εμπεριέχει το δυναμισμό της διαπροσωπικής αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης (Silverman, 2003).

Τέλος, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι κατηγορίες (ασφαλείς - ανασφαλείς κ.λπ.) του ύφους σύναψης δεσμού, συνιστούν εναλλακτικούς τρόπους του σχετίζεσθαι και μάλιστα προσαρμοστικούς που τα άτομα υιοθετούν ενδεχομένως με πιθανολογική συστηματική προτεραιότητα ανάλογα με την εκάστοτε διαπροσωπική συγκυρία (συγκεκριμένη σχέση) και ουδέποτε εν αγνοία της. Τα ευρήματα που συζητούνται αφορούν πληθυσμούς και όχι άτομα. Δεν προδικάζουν συγκεκριμένες περι υγείας και παθολογίας συνέπειες ούτε, όπως εξ αρχής τονίσθηκε, αυτιοκρατικά, σταθερά και προβλέψιμα καθορίζουν το σχετίζεσθαι στο βίο ενός ανθρώπου όπως τα πάλαι ποτέ σταθερά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας. Υπόκεινται στις δυνάμεις των διαμεσολαβουών εμπειριών ζωής, στις επιδράσεις των συγκυριών και της γενικής εσώτερης του ατόμου αλλαγής.

Συμπεράσματα

Γενικά, οι παρούσες έρευνες φαίνεται να επιβεβαιώνουν την αλληλεπίδραση των ατομικών διαφορών στο ύφος σύναψης δεσμού και των διαφορετικών στόχων αλληλεπίδρασης που επιδιώκονται με την σεξουαλικότητα. Πολλά σημεία χρειάζονται περαιτέρω διευκρίνηση τόσο ως προς την θεωρητική σχέση των δύο εννοιών όσο και ως προς τη φύση της αλληλεπίδρασης. Για παράδειγμα, έχει νόημα η μελέτη της σεξουαλικότητας πέραν της σχέσεως των ενηλίκων, στην ίδια την πρώτη σχέση με το πρόσωπο δεσμού; Τη μορφή μπορεί να έχει εάν υφίσταται; Πώς επιδρά στις ατομικές διαφορές στο ύφος σύναψης δεσμού, αλλά και στην κατοπινή σεξουαλική ωρίμανση του ατόμου; Ακό-

μη και όσοι δε δέχονται την παιδική σεξουαλικότητα, δεν μπορούν να παραγνωρίσουν ότι οι ενήλικες που συνάπτουν σχέσεις δεσμού έχουν σεξουαλικότητα και άρα η ύπαρξή της δεν μπορεί να εξοβελιστεί εντελώς από τη σχέση (Crittenden, 1997). Επίσης, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι εκτός από το αίσθημα ασφάλειας που παρέχει η σχέση δεσμού, παρέχει και τις πρώτες εμπειρίες ευχαρίστησης που βιώνει το βρέφος, μέσα από την φροντίδα του προσώπου δεσμού.

Ας υπενθυμίσουμε ακόμη την σημαντική διαμεσολάβηση του φύλου σε πολλά από τα ευρήματα των ερευνών. Ιδιαίτερης προσοχής αξίζει το συστηματικό εύρημα ότι ορισμένες συσχετίσεις του ύφους σύναψης δεσμού με φαινόμενα σεξουαλικότητας είναι συχνότερα και ισχυρότερα στο γυναικείο πληθυσμό παρά στον ανδρικό. Η παρατήρηση συνάδει με άλλα συναφή ευρήματα αλλά και τη θεωρία περί «ερωτικής πλαστικότητας» που ισχυρίζεται ότι η γυναικεία σεξουαλικότητα και οι γνωστικοί-θυμικοί μηχανισμοί που την επηρεάζουν είναι πιο ευάλωτη, σε πρόσκαιρα κίνητρα κοινωνικού χαρακτήρα, συμβολική ερμηνευτική επένδυση και εξωγενείς κοινωνικές και συγκυριακές – σχεσιακές πιέσεις, ενώ αντίθετα η ανδρική είναι σχετικά πιο άκαμπτη, λιγότερη ευάλωτη σε πρόσκαιρα κοινωνικά κίνητρα και πιο κλειστή σε ερμηνευτικές επενδύσεις (Baumeister, 2001).

Σημαντικό τέλος είναι να έχουμε κατά νου ότι παρόλο που οι μέχρι στιγμής εμπειρικές έρευνες αλλά και άλλες πηγές γνώσης, όπως δεδομένα από κλινική πράξη, μελέτη περιπτώσεων, μελέτη σεξουαλικών αποκλίσεων και θεωρητικές τοποθετήσεις (Burk & Burkhart, 2003. Celenza 2000. Eagle, 1995. Laschinger et al., 2004. Traeen & Sorensen, 2000. Silverman, 2000) ισχυρίζονται τεκμηριωμένα πως τα δύο συμπεριφορικά συστήματα συνδέονται, πολλές φορές οι συσχετίσεις τους είναι είτε ασθενείς είτε ανύπαρκτες! Άλλοτε πάλι η σχέση συστήματος δεσμού και συστήματος σεξουαλικότητας, φαίνεται να ισχύει μόνο για το ένα φύλο. Οι εξαιρέσεις αυτές ίσως υποδηλώνουν ότι πρόκειται για δυο χωριστά συστήματα, αποκρινόμενα σε διαφορετικές ανάγκες και μη αναγόμενα το ένα στο άλλο. Άλλωστε, η σχετική ευκολία με την οποία οι κοινωνικοί-πολιτισμικοί προσδιορισμοί, μπορούν να τροποποιήσουν τη σχέση μεταξύ «έρωτα», «αγάπης» και «σεξ» συνηγορεί υπέρ αυτού. Φαίνεται ότι τη συγκεκριμένη

χρονική-ιστορική περίοδο, οι διαπροσωπικές διευθετήσεις που προάγουν οι κοινωνίες στις οποίες διεξάγονται οι συγκεκριμένες έρευνες, έχουν ως συνέπεια, η σύναψη δεσμού στους ενήλικες να λειτουργεί διευκολυντικά για την ολοκλήρωση της σεξουαλικής σχέσης αλλά και το αντίστροφο, η ύπαρξη σεξουαλικής σχέσης να λειτουργεί διευκολυντικά για τη σύναψη δεσμού (πρβλ. Weiss, 1973).

Παραπομπές

- Bartholomew, K. & Horowitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-44.
- Baumeister, R. (2001). *Social Psychology & Human Sexuality*. Philadelphia.: Taylor & Francis.
- Berscheid, E. (1985). Interpersonal attraction. In G. Lindzey, & E. Aronson (Eds.). *The handbook of social psychology* (3rd ed., pp. 413-84). New York: Random House.
- Bogaert A. & Sadava S. (2002). Adult attachment & sexual Behavior, *Personal Relationships*, 9, 191-204.
- Bowlby J. (1979). *The making & breaking of affectionate bonds*. London: Tavistok.
- Bretherton I. & Munholland K., (1999). Internal working Models in Attachment Relationships. In J. Cassidy & P. Shaver (eds), *Handbook of Attachment*. New York: Guilford University Press.
- Bretherton, I. (1991). The roots & growing points of attachment theory. In Parkes, C.M. et al (eds), *Attachment Across the life cycle*. London: Routledge.
- Burk L. & Burkhart B. (2003). Disorganized attachment as a diathesis for sexual deviance. *Aggression & Violent Behavior*, 8, 487-511.
- Cassidy J. (1999). The nature of the child's Ties. In J. Cassidy & P. Shaver (eds), *Handbook of Attachment*. New York: Guilford University Press.
- Celenza A. (2000). Sadomasochistic Relating: What's sex got to do with it? *Psychoanalytic Quarterly*, LXIX.
- Crittenden, P. (1997). Patterns of Attachment & Sexual Behavior. In Atkinson L. & Zucker K. (Eds.), *Attachment & Psychopathology* (p.p. 47-93). New York: Guilford Press.

- Davenport W., (1987). An anthropological Approach. In J. Geer & W. T. O Donohue (eds). *Theories of Human Sexuality*. New York: Plenum Press.
- Davis D., Shaver P., Vernon M. (2004). Attachment Style & Subjective motivations for Sex. *Personality & Social Psychology bulletin*. 30 (8), 1076-1090
- Eagle, M. (1995). Developmental perspectives. In S.Goldberg, R.Muir, J.Kerr (Eds.), *Attachment Theory: Social, Developmental and clinical perspectives*. London: Analytic Press.
- Farrugia E. & Hohans L. (1998). Conceptualizing the Pair- Bond: Attachment, Caregiving & Sexuality as predictors of Intimacy in adult Romantic Relationships. Paper in 6th Australian Institute of family Studies Conference, Melbourne 25-27, November 1998.
- Feeney J. & Raphael B. (1992). Adult Attachment & sexuality- implications for understanding risk behaviors for HIV infection. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry* 26 (3), 399-407.
- Feeney J., Noller P., (1996). *Adult Attachment*. London : Sage.
- Feeney, J. (1999). Adult Romantic Attachment & Couple Relationships. In J. Cassidy & P. Shaver (eds), *Handbook of Attachment* (p.p. New York: Guilford University Press.
- Feeney, J., Gallois, C., Peterson, C., & Terry, D.(2000). Attachment style as a predictor of sexual attitudes and behavior in adolescence. *Psychology & Health* 14, 1105-1122.
- Feeney, J., Hohaus, L., Noller, P., & Alexander, R. (2001). *Becoming parents: Exploring the bonds between mothers, fathers and their infants*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Feeney, J., Kelly, L., Gallois, C., Peterson, C., & Terry, D. (1999). Attachment style, assertive communication and safer-sex behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 29, 1964-1983.
- Fiske S. T., & Taylor, S. E. (1991). *Social cognition* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- George C., & Solomon J. (1999). Attachment & Caregiving. In J. Cassidy & P. Shaver. *Handbook of Attachment* (p.p. New York: Guilford University Press.
- Gidens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy Sexuality, Love & Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Policy Press.

- Gullestand S. (2001). Attachment theory & psychoanalysis: Controversial Issues. *The Scandinavian Psychoanalytic Review* 24, 3-16.
- Hazan, C. & Shaver, P. R. (1987). Romantic love Conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality & Social Psychology*, 52, 511-524.
- Hazan, C., Shaver P. (2004). Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationships. In Reiss H. & Rubult C. (eds), *Close Relationships* (p.p. New York: Taylor & Francis.
- Hazan, C., Zeifman, D. & Middleton, K. (1994). Adult Romantic attachment, affection & sex. Paper presented at the 7th International Conference in Personal Relationships, Groningen, The Netherlands.
- Hatfield, E. & Rapson, R. (1990). Passionate love in intimate relationships. In B. S. Moore & A. Isen (Eds.), *Affect and social behavior* (pp. 126-152). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Hatfield, E. & Rapson, R. L. (1996). *Love and sex: Cross cultural perspectives*. Boston: Allyn & Bacon.
- Impett E., Peplau L. (2002). Why some women consent to unwanted sex with a Dating Partner: Insights from attachment Theory. *Psychology of Women Quarterly*, 26, 360-370.
- Laschinger B., Purnell C., Schwartz J., White K. & Wingfield R., (2004). Sexuality & attachment from a clinical point of view. *Attachment & Human Development*, 6(2), 151-64.
- Schachner & Shaver, (2002). Attachment style & human mate poaching. *New review of Social Psychology*, 1, 122-129.
- Schachner D. & Shaver P. (2004). Attachment Dimensions- & sexual motives, *Personal Relationships*, 11 (2), 179-195.
- Shaver, P.R., Hazan, C. & Bradshaw, D (1998). Love as attachment. The integration of three behavioral systems. In R.J. Sternberg & M. Barnes (Eds), *The anatomy of love* (p.p. 68-98). New Haven, CT: Yale University Press.
- Silverman D. (2001). Sexuality & Attachment: A passionate Relationship or a marriage of convenience? *Psychoanalytic Quarterly*, LXX, 325-359.
- Silverman D. (2003). Theorizing in the Shadow of Foucault. *Psychoanalytic Dialogues*, 13(2), 243-272.
- Stephan C. & Bachman G. (1999). What's sex got to do with it? Attachment, love schemas & sexuality. *Personal Relationships*, 6, 111-123.

- Sternberg, R. & Barnes, M. (1988). *The Psychology of Love*. New Haven: Yale University Press.
- Thompson R. (1999). Early attachment & later Development. In J. Cassidy & P. Shaver (eds.), *Handbook of Attachment*. New York: Guilford University Press.
- Tracy & al, (2003). Attachment Styles & adolescent sexuality. In P. Florsheim (ed.), *Adolescent romance & sexual Behavior: Theory, Research & Practical implications* (p.p.137-159). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Traeen B. & Sorensen D. (2000). Breaking the speed of the sound of loneliness: sexual partner change & the fear of intimacy. *Culture, Health & sexuality, Vol. 2, No 3*, 287-301.
- Vaughn E. B., Bost K. K. (1999). Attachment & Temperament. In J. Cassidy & P. Shaver (eds), *Handbook of Attachment* (p.p. New York: Guilford University Press.
- Weiss S.R. (1973). *Loneliness, the experience of emotional & social isolation*. London: M.I.T. Press.
- West M. & Sheldon- Keller (1994). *Patterns of Relating*. New York: Guilford University Press.
- Zeifman D. & Hazan C. (2000). A Process of Adult attachment. In Ickes W. & Duck S. (eds), *The social psychology of Personal Relationship*. England: Wiley.

Individual differences in attachment during adulthood and sexuality

Anna Themeli¹ & Panos Kordoutis²
Aristotle University of Thessaloniki

Abstract

Hazan & Shaver have pointed out that the process of loving and the process of attachment, as conceived by the Attachment Theory (J. Bowlby's and M. Ainsworth's theoretical conception), have many parallels. According to Hazan & Shaver, three behavioral systems reach their culmina-

²Address: School of Psychology, Aristotle University of Thessaloniki
Tel. & fax +302315698119, e-mail: pkord@otenet.gr

tion during adult love relationships: attachment, caregiving and sexuality. Most research has concerned itself with attachment behavior in love relationships. More recently, research has turned to the study of caregiving but there is little yet interest in the study of sexuality, as viewed by Attachment Theory. The present review focuses on the relationship between attachment and sexuality, interested more on getting some attention on the issue rather than exhaustively discussing supporting studies. More specifically, it examines possible consequences of individual attachment style on sexual behavior. The fundamental points of Attachment Theory and of its makeover into a theory on close interpersonal relationships are briefly reviewed. Subsequently, some of the more basic empirical studies on the association of attachment style to sexuality are presented. Research implies that individuals with attachment styles characterized by high anxiety levels are more likely to pursue, by means of sexual behavior, intimacy as well as caregiving (i.e., to be either on the giving or on the receiving end). Such individuals are also more probable to have more love partners or alternate partners more frequently during their life, to have their sexual debut earlier in life, to cheat their partners and engage in more high risk sexual behaviors. In contrast, avoidant individuals are likely to pursue a sense of sexual achievement and acceptance by their social group. Also, despite their liberal attitudes to sex, they demonstrate less risky sexual behaviors and a more positive attitude to protection.

Key words: Attachment theory, attachment style, close interpersonal relationships, sexuality, risky sexual behaviors